

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1933 kl. 1 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående beredande åt det allmänna av medbestämmanderätt vid genomförandet av den inom näringsverksamheten pågående rationaliseringsprocessen.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 33, har herr *Hallén* m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att till utredning upptages frågan om i vad form och i vad utsträckning det allmännas medbestämmanderätt vid rationaliseringsprocessens genomförande inom industrien må kunna införas.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen av *kommerskollegium*, varjämte utlåtanden i frågan avgivits — antingen direkt till utskottet eller till kommerskollegium — av *Sveriges industriförbund*, *fullmäktige i järnkontoret*, *Stockholms handelskammare*, *handelskammaren i Göteborg*, *Skånes handelskammare*, *Svenska trävaruexportföreningen*, *Svenska stadsförbundets styrelse* samt *styrelsen för Svenska landskommunernas förbund*.

Kommerskollegium anför i sitt yttrande, att vid rationaliseringen inom industrien sociala biverkningar i form av minskade förvärvsmöjligheter för en ortsbefolkning o. d. icke alltid hade kunnat undvikas. Denna företeelse vore ingalunda ny, utan hade kunnat iakttagas många gånger under den historiska utvecklingen av näringslivet. De tekniska och ekonomiska förutsättningarna för produktionen syntes alltjämt underkastade växlingens lag. Förändringarna ginge stundom långsamt, stundom genombrottsartat snabbt. Att det allmänna i vissa situationer icke borde underlåta att söka mildra de sociala följdverkningsarna av omläggningar inom näringslivet torde också numera allmänt erkännas. Åtgärderna i sådant syfte torde dock icke böra inriktas på att lägga en hämsko på näringslivets frihet i här berörda avseenden, utan torde företrädesvis andra utvägar böra sökas. Kollegium finge därför hemställa, att motionen icke måtte vinna bifall.

Sveriges industriförbund framhåller till en början, att begreppet "rationalisering" ingalunda vore så väl och entydigt definierat, som motionärerna syntes anse. Ordet rationalisering kunde närmast betecknas såsom ett modernt slagord, åt vilket stundom gäves det tänkbarast vida innehåll, men som stundom åter användes för att beteckna en särskild organisationsdetalj. Efter att hava redogjort för en hel del definitioner av begreppet rationalisering anför förbundet, att detta begrepp vore både till sitt innehåll och sin omfattning så på samma gång svävande och obegränsat, att en utredning av den art, motionärerna påyrkade,

knappast låge inom möjlighetens gränser och i alla händelser ej kunde förväntas leda till något praktiskt användbart resultat. — Rationaliseringen yttrade sig på väsentligt olika sätt under olika konjunkturodständigheter. Vid tider av stor efterfrågan och goda priser, alltså under högkonjunktur, ginge de s. k. rationaliseringsåtgärderna huvudsakligen ut på att öka produktionskapaciteten och leveransstyrkan. Produktionens förbilligande komme härvid i andra rummet. Under lågkonjunktur däremot med nedsatt efterfrågan och sjunkande priser vore rationaliseringens mål i främsta rummet att förbilliga produktionen på alla de vägar, som stode till buds. Ett sådant förbilligande vore därvid helt enkelt ett livsvillkor för industrien, som i de flesta fall hade att välja mellan att sänka sina självkostnader eller upphöra med tillverkningen. I det vida övervägande antalet fall nedlades en industriell verksamhet i våra dagar icke i förhoppning att höja aktieägarnas avkastning utan för att överhuvudtaget rädda vederbörande moderföretags existens, kredit- och produktionsmöjligheter. — Det syntes vara uppenbart omöjligt för något offentligt organ att på objektiva grunder utreda, i vad mån en planerad rationaliseringsåtgärd vore oundgängligen nödvändig eller ej. Åtgärder grundade på en sådan utredning måste nödvändigt få karaktären av godtycke. I viss mån torde för övrigt alla rationaliseringsåtgärder kunna betecknas såsom nödvändiga, oberoende av vid vilken tidpunkt de vidtoges. Företagen pressades i den allt hårdare konkurrensen att med alla medel förbilliga sina kostnader och ju förr åtgärder härför vidtoges, desto större utsikter hade det enskilda företaget att kunna vidmakthålla sin produktion. Det kunde aldrig innebära en riktig ordning, att ett företag, som med verklig insikt härom sökte i tid rusta sig i konkurrenskampen, skulle få härför betala en speciell tribut till samhället, under det att företag, som uppsköte dylika åtgärder, till dess företags existens vore uppenbarligen hotad, skulle vara frikallat därifrån. — I motsats till motionärerna ansågo förbundet, att frågan om överflyttande av vissa kommunala utgifter till större ekonomiska enheter utgjorde kärnpunkten i de problemkomplex, som behandlades i motionen, och att det redan vore till väsentliga delar utrett. Att med ledning av skatteutjämningsberedningens omfattande undersökningar och rika statistiska material lösa dessa spörsmål vore en fruktbringande uppgift, vilket däremot icke syntes vara fallet med den utredning, som föresloges i motionen.

Fullmäktige i järnkantoret erinra om den utveckling från ett stort antal småföretag till storindustri, som ägt rum alltifrån industrialiseringens början. En sådan koncentration hade ägt rum även inom järn- och stålindustrien. Anledningarna härtill hade varit flera, men målet hade städe varit detsamma, nämligen att i möjligaste mån förhindra nedläggandet av en viktig industrigren eller industri genom att förbilliga produktionen och sålunda göra densamma mera konkurrenskraftig. Denna rationaliseringsprocess stode i ett nära sammanhang med den tendens till lönernas vidmakthållande på nuvarande höga nivå, som under de senaste åren gjort sig gällande, och med de långtgående socialpolitiska åtgärderna. Rationaliseringen hade helt enkelt blivit en nödvändighet. Det finge ej heller förglömmas, att det här icke vore fråga om ett fristående svenskt problem, utan detsamma hade intimt samband med utvecklingen såväl i fråga om teknik som lönestandard m. m. i de länder, vilka konkurrerade eller kunde tänkas göra det med den svenska industrien. — För att belysa frågan från rent teknisk synpunkt erinra fullmäktige om nedläggandet av flertalet av de mindre masugnar och lancashiresmedjor, vilka före götstalsprocessernas genombrott på 1870-talet drevos i Sverige. I utlandet gjorda uppfinningar, vilka så gott som omedelbart vunno tillämpning i modifierad form i

Sverige, medförde, att man så småningom måste nedlägga det ena lancashireverket efter det andra, då denna metod visade sig icke kunna ekonomiskt konkurrera med götstålprocesserna annat än i speciella fall. Ehuru i flertalet fall en så typisk, av den tekniska utvecklingen betingad omläggning väl näppe-ligen torde vara för handen, hade dock varje förändring i produktionens planering inom en koncern eller ett företag vad beträffar järnhanteringen varit mer eller mindre avhängig av den tekniska utvecklingen. Detsamma torde förhållandet hava varit och komma att bliva inom alla industrigrenar i det alldeles övervägande antalet fall. Ur företagarens synpunkt vore det givet, att han, så länge det överhuvud taget vore möjligt, och i varje fall så länge han erhö-ll någon del av de fasta omkostnaderna täckta, dreve rörelsen vid ett verk. I många fall hade härvid, särskilt inom järnhanteringen, arbetsgivarens omvårdnad för de hos honom anställda fått vara i viss mån medbestämmande. Hän-syn hade sålunda vid bruken i många fall tagits till svårigheterna för de anställda att i händelse av nedläggande av ett verk erhålla arbete inom hemkom-munen eller angränsande trakter. Avvecklingen hade skett icke på en gång utan steg för steg. Man hade sålunda tagit hänsyn till de *båda* faktorer, vilka konstituerade produktionen, nämligen kapital och arbete. Skulle nu, såsom motionärerna uppenbarligen syftade till, den ena av dessa faktorer, nämligen kapi-talet, tvingas att arbeta utan någon avkastning, undanryktes själva grunden för produktionen. Enär det givetvis icke av företagaren kunde fordras, att han av eventuell vinst från ett verk tillsköte medel till produktionens uppehål-lande vid ett annat verk, komme ett tillämpande av de principer, motionärerna åsyftade, att leda till uppehållandet alltför länge av en tynande verksamhet, som i varje fall dock måste sluta med en driftsnedläggning. Den koncentring, som skulle medföra möjlighet till att bibehålla eller öka driften å andra håll, skulle alltså ej kunna komma till stånd på grund av konsekvenser för personalen på någon av de arbetsplatser, där en driftsnedläggning kunde vara befogad. Sam-hället självt skulle sålunda genom lagstiftningsåtgärder lägga svåra hinder i vägen för en utveckling, som samhället i längden vore mest betjänt av. Rationa-liseringsproblemet borde och kunde lösas utan ingripande från det allmännas sida, varför det icke stode något att vinna med en utredning i det i motionen angivna syftemålet.

Stockholms handelskammare anför, att begreppet rationalisering måste anses till innehåll och omfattning tämligen svävande och obestämt och att redan av detta skäl svårigheter mötte, då det gällde att utreda, i vad mån det vore möj-ligt att åt det allmänna inrymma medbestämmanderätt vid genomförandet av "rationaliseringsprocessen" inom näringslivet. Oavsett detta mötte emellertid allvarliga svårigheter, då det gällde förverkligandet av det av motionärerna åsyftade programmet. Uppenbarligen måste det i ett enskilt fall möta stora svårigheter att avgöra, i vad mån en åtgärd vore "nödvändig" eller icke, och här skulle därför komma att lämnas spelrum för godtycke hos det offentliga organ, som skulle handlägga hithörande frågor. Avsaknaden av fasta kon-turer hos själva begreppet rationalisering skulle givetvis också bidra till att skärpa denna olägenhet. — En annan och mycket egendomlig konsekvens skulle väl bliva, att medan de företag, inom vilka rationaliseringsåtgärderna försum-mades och uppskötes till dess deras underlåtande hotade företagarens bestånd, komme att undgå ingripanden från det offentligas sida, skulle å andra sidan de företag med klok och förutseende ledning, inom vilka lämplig rationalisering företoges i god tid, riskera att såsom följd av sin framsynthet bliva utsatta för statliga ingripanden och krav på komensationer till det allmänna. — Emot

genomförandet av anordningar i motionens syfte talade emellertid framför allt det skälet, att det för näringslivets trivsel och fortbestånd torde vara oundgängligt att åt företagsledningen bibehölls friheten att utan yttre inblandning vidtaga de organisatoriska och tekniska anordningar, vilka vore av omständigheterna påkallade. Rätten till fri näringsutövning vore en betingelse för ekonomiskt framåtskridande — densamma kunde icke ostraffat beskäras. Ett motsatt förfarande skulle i sista hand bliva ödesdigert för samhället självt och därmed även för de intressen, motionärerna avsett att tillgodose. — Botemedlet mot att rationaliseringsåtgärder verkade tyngande på vederbörande kommuners ekonomi torde böra sökas genom av statsmakterna på det kommunala förvaltningsområdet vidtagna åtgärder i skatteutjämnande syfte.

Handelskammaren i Göteborg anför, att man med åberopande av motionens motivering skulle kunna göra gällande en samhällets medbestämmanderätt vid så gott som varje individens görande och låtande, som medförde någon ekonomiskt effekt, då den "tekniska, sociala och kulturella utvecklingen" otvivelaktigt över allt ingrepe och vore den betingelse och den förutsättning, som möjliggjorde handlandet. Sedd från motionärernas synpunkt eller kommunens rättighet att bliva bibehållen vid sina skatteinkomster, skulle den av motionärerna företrädda uppfattningen leda till att en företagare, vilken inom en kommun genom industriell verksamhet förvärvat en förmögenhet, och som därför erlade en skatt till kommunen av den betydelse, att dess bortfallande kunde medföra svårigheter eller avsevärt höjda skatter för de övriga innebyggarna, ej utan kommunens medbestämmanderätt skulle få utflytta, då "samhället" ju möjliggjort förvärvet av skatteobjektet. En konsekvent tillämpning skulle leda till att individens rätt att själv få bestämma sin verksamhets- och bosättningsplats upphävdes och den äldre livegenskapens" bundenhet vid torvan" ånyo infördes. — Den rationaliseringsprocess, vid vilkens bestämmande och utförande motionärerna ville åt samhället vindicera en medbestämmanderätt, vore en åtgärd, som av företagen i regel tillgripes för att möjliggöra deras bestånd i den ständiga kampen för tillvaron. Omgrupperingen av de produktiva krafterna i deras inbördes förhållanden, däri inbegripet koncentrerandet av driften, som rationaliseringen innebure, vore icke något företagarens påfund eller ett utslag av hans profithunger, utan en nödvändig följd av de förändringar och den utveckling, som försigginge inom de olika med ekonomien sammanhängande områdena, och bestämmanderätten, när och hur en dylik rationalisering skulle företagas, måste obetingat för att undvika ödesdigra misstag ensamt och uteslutande tillkomma företaget självt och dess ledning. — Att göra nedläggandet av en inom en kommun bedriven verksamhet beroende av fullgörandet av vissa ekonomiska prestanda, torde medföra, att den ändamålsenliga utveckling, som rationaliseringen innebure, starkt hämmades. En rationaliseringsåtgärd ställde i och för sig i regel ekonomiska krav på företaget, ofta av ganska kännbart slag, och att ytterligare öka dessa krav kunde medföra högst betänkliga konsekvenser för företagen, särskilt som dessa torde, redan när nödvändighet av att genomföra en rationalisering gjorde sig gällande, befinna sig i en mindre god ekonomisk situation, ur vilken man just genom rationalisering avsåge att erhålla hjälp. Att därjämte göra frågan om företagandet och genomförandet av en rationaliseringsprocess beroende på de villkor, som kunde föreskrivas av en medbestämmandepart, representerande samhället, vilkens intresse — när likhets-tecken sattes mellan samhället och den kommun, som kunde förvänta skada genom rationalisering — vore direkt stridande mot företagets, syntes knappast kunna betecknas annat än som en absurditet, vars följder kunde och antagligen

också bleve rakt motsatta det åsyftade eller ett ökande i stället för ett avhjälpande av arbetslösheten och kommunernas ekonomiska svårigheter.

Skånes handelskammare anför, att det vid den diskussion, som hittills förts om rationaliseringsproblemet och därmed sammanhängande spørsmål, allmänt erkänts, att företagsamheten på detta område både vore i behov av och även borde medgivas ett stort mått av rörelsefrihet, och som skäl härför hade i första hand hänvisats till den omständigheten att en rationellt ordnad produktion medförde så stora och eftersträvansvärda fördelar ej blott för olika producentkategorier utan jämväl för konsumenterna liksom för samhället i gemen, att rationaliseringen trots de därmed förbundna nackdelarna snarast borde på allt sätt främjas. Dessutom torde nu förhandenvarande svåra förhållanden, vilka ställde de största krav på företagens ledning, i alldeles särskild grad tala för att företagarkerksamheten icke onödigtvis klavbundes och betungades och detta så mycket mer som en fortgående rationalisering i många fall torde vara den enda utväg, varigenom ett företags existens kunde möjliggöras. Redan ur dessa synpunkter vore den begärda utredningen icke blott i sak obefogad utan därjämte i nuvarande läge synnerligen opåkallad. — Härtill komme, att motionärerna byggt sin argumentering på en uppenbar misstolkning av föreliggande fakta, då de gjorde gällande, att rationaliseringsåtgärderna som regel vidtoges utan alla sociala hänsyn och utan att vara oundgängligen eller omedelbart nödvändiga. Vid de tillfällen, då en driftskoncentration med åtföljande fabriksnedläggning eller annan liknande åtgärd förekommit, hade detta skett på grund av mer eller mindre tvingande skäl, och att så varit fallet borde för övrigt snart sagt säga sig själv, enär en dylik åtgärd på grund av den därmed förbundna värdespolieringen alltid medförde så avsevärda finansiella uppföringar, att dess genomförande under andra förutsättningar icke torde sättas i fråga.

Svenska trävaruexportföreningen anför, att rationalisering närmast vore liktydigt med anpassning efter tid och rådande förhållanden, vilka icke i någon mån påverkades av samhället; en anpassning som alltid funnits men som måste för varje företag bliva mer intensiv ju svårare det hade att bestå, icke minst genom trycket av höjda arbetslöner och dylikt. Men rationaliseringsprocessen innefattade även nedläggandet av hela industriföretag, som genom omständigheternas makt upphört att vara bärkraftiga. Antalet av sådana industrinedläggelser vore ofantligt mycket större än av dem, som åsyftades i motionen. Denna rörde sig sålunda inom en mycket begränsad och mycket obestämd krets. Industrien, som i nyare tid alltid framvuxit utan statens medverkan, hade icke några anspråk att, när den icke längre förmådde att hålla sig uppe, erhålla hjälp av staten. Endast tvingande sociala skäl torde förmå staten att, såsom i enstaka fall nyligen skett, räcka en stödjande hand men då endast för att, medelbart genom industriföretaget, bereda hjälp åt dess arbetare. — Att individen hade samhället att taeka för sin kulturella och tekniska utrustning vore obestriddigt, men icke hade samhället därför anspråk på medbestämmanderätt över den enskilde och hans gärning. Såsom en röd tråd i motionens motivering ginge för övrigt förutsättningen, att ett industriverks nedläggande, ägnat att påkalla statens ingripande, skulle vara förenat med vinst. Men vem kunde säga, att en viss brukskoncerns åtgärder komme att medföra vinst eller beräkna dess storlek. Vem kunde med någon grad av sannolikhet bedöma ens den närmaste konjunktorens gestaltning. Nedläggandet kunde vara och vore säkerligen i de flesta fallen föranlett av nödtvång. Om och när så vore, bleve varken arbetarna eller deras bygd hjälpta genom en samhällelig kontroll i motionens anda.

En dylik kontroll torde därför komma till mycket ringa användning för användandet eller lindrandet av de olyckor, som motionärerna framhållit. Även torde vara uppenbart att en statlig kontroll, huruvida en viss rationaliseringsåtgärd vore nödvändig eller icke, skulle bliva ytterst vansklig för att ej säga omöjlig. — Då motionärerna såsom ett belysande exempel i hithörande avseende anfört bl. a. Billerudskoncernen i Värmland, torde det vara lämpligt att taga i närmare betraktande de förhållanden, som motionärerna syntes hava haft i tankarna. På grund av rådande överproduktion och ruinerande marknadspriser hade bolaget sett sig nödsakat att nedlägga fyra små, illa belägna och omoderna träsliperier i Råmen, Torsby och Jösefors samt ett sågverk i Råmen. Alla dessa företag voro icke längre bärkraftiga. Verksamheten hade dock icke i något fall överflyttats till annan kommun. Företagen voro alla på grund av deras egen beskaffenhet och konjunkturläget dödsdömda. Men lyckligtvis ägdes företagen av ett kapitalstarkt och livskraftigt bolag, som sett sig i stånd att på annan plats, Gruvön, uppföra en stor sulfatfabrik med kraftpappersbruk, således en helt annan fabriksrörelse. Därigenom hade den för landet så viktiga produktionsvolymen icke blott upprätthållits utan även högst väsentligt utvidgats. De i de andra kommunerna befintliga skogstillgångarna hade därigenom kunnat fullt utnyttjas till fördel för befolkningen därstädes och för kommunerna själva. Men icke blott att orsbefolkningen i dessa kommuner därigenom tillförsäkrats stadigvarande skogsarbetsförtjänster och det till och med i större utsträckning än som varit fallet under förutvarande industriens sakta bortdöende, utan uppförandet av de nya fabrikerne med tillhörande bostäder hade medfört ökad sysselsättning för byggnadsarbetare och kapitalbildande industrier. Enligt vad som uppgivits hade dessutom bolaget för att lindra arbetslösheten inom de kommuner, där industrier nedlagts, överflyttat åtskilliga arbetare till Gruvön. Kunde någon i denna rationaliseringsprocess se något, som skulle motivera för samhället att ingripa reglerande. Den hade medfört bestående nytta för befolkningen i de förutnämnda kommunerna och därigenom indirekt för dessa. Nya värden och nya större skatteobjekt hade skapats i stället för dem, som gått förlorade genom nedläggandet av de förlustbringande gamla industrierna. Åtgärden hade alltså varit och vore för samhället i dess helhet i högsta grad gagnelig. En förskjutning av skatteobjekten olika kommuner emellan, uppkommen genom en dylik åtgärd, torde böra rättas genom skatteutjämning eller på annat sätt, men staten kunde och finge ej beskära näringarnas rörelsefrihet. En statens kontroll i sådan riktning skulle endast skada eller hindra en utveckling till högre och mera konkurrenskraftiga industrier.

Svenska stadsförbundets styrelse förklarar sig dela motionärernas mening, att den inom näringsverksamheten pågående rationaliseringen vore ägnad att verka nedbrytande på kommunernas ekonomi. Ett nedläggande inom en kommun av viss rörelse i syfte att göra företagets samlade verksamhet mera givande kunde icke undgå att få menliga följder för kommunens skattedragare. Starkast framträdde naturligen olägenheterna i kommuner med ringa skattekraft och i allmänhet torde det därför vara landskommunerna, som därvid drabbades hårdast. Emellertid hade icke heller städerna undgått nog så besvärande känningar av koncentrationssträvandena. Det måste framstå som ett beklagligt förhållande, när ett företag, i syfte att göra sin verksamhet mera vinstgivande, nedlade sin rörelse inom en kommun utan att sörja för de anställdas framtid. Kommunen finge därigenom på en gång ett minskat skatteunderlag och en ökad försörjningsplikt, som tillsammans kunde få ödesdigra konsekvenser för dess framtid.

De erfarenheter, de senaste åren givit i detta avseende, torde visserligen i väsentlig grad hänföra sig till den rådande depressionen. Men sannolikt torde man även under mera normala tider hava att räkna med företeelser av samma art. Styrelsen måste emellertid ställa sig tveksam rörande möjligheterna att lagstiftningsvägen nå ett resultat. När det i motionen pekades på möjligheten att låta ett statligt organ fastställa vissa ekonomiska prestanda såsom villkor för ett företags förflyttning, syntes en sådan åtgärd vara föga effektiv, då ledningen i vart fall icke torde kunna tvingas att fortsätta driften inom kommunen. En genom extra skattepåläggning åstadkommen fondbildning för utnyttjande i nu avsedda fall torde svårigen kunna genomföras under nuvarande, för industrien betryckta läge, och möjligheterna och än mera behovet för framtiden torde vara svårbedömligt. Skulle emellertid riksdagen finna det önskvärt, att det i motionen berörda svårlosta problemet erhöle en ingående utredning, kunde detta ur stadssamhällellenas synpunkt endast innebära en fördel.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund framhåller, att ingenting kunde vara mer nedbrytande för en kommun än då ett industriföretag nedlades, som kanske under generationer varit den kärna, omkring vilken det kommunala livet vuxit upp och som utgjort betingelsen för dess kraftiga utveckling. Genom skatteunderlagets katastrofala nedgång och den samtidigt stegrad arbetslösheten angreps den kommunala ekonomien från två håll. Men samtidigt finge det jämväl ihåggkommas, att industriens rationalisering vore en anpassningsprocess till de ekonomiska förhållandena, som reglerade näringslivet och som i och för sig kunde utgöra förutsättningar för skapande av arbetstillfällen. Det vore svårt att finna en form, varunder det allmänna skulle kunna ingripa reglerande på denna industriens anpassning, utan att samtidigt — kanske i ännu högre grad — minska industriens möjligheter att bidra till folkförsörjningen, och därmed till skapande av förutsättningar för en sund kommunalpolitik. Särskilt i tider, då svårigheterna till stor del bottnade i förhållanden på världsmarknaden, förefölle det att vara ett vanskligt experiment att vidtaga åtgärder för det allmännas medbestämmanderätt vid genomförande av rationalisering inom industrien. Ett sådant experiment kunde styrelsen icke tillstyrka. Åtgärder av berörda art skulle kunna verka hindrande på industriens rörelsefrihet i en anpassningsprocess, som kunde vara en nödvändig betingelse för industriens existens. Ett direkt ingripande från statens sida i rationaliseringsprocessen, vare sig i hämmande eller främjande riktning, kunde sålunda icke förordas. Men de skadliga verkningarna på kommunerna av rationaliseringen inom näringslivet borde motverkas i olika former. Utan tvivel skulle det för berörda syfte kunna bli av ej ringa betydelse, om man beslöte sig för att skapa ekonomiskt bärkraftiga kommuner i de många nuvarande svaga kommunernas ställe. För att skydda kommunerna mot de skadliga verkningarna av den arbetslöshet, som rationaliseringsprocessen i vissa fall kunde medföra, torde en praktiskt ordnad och bärkraftig arbetslöshetsförsäkring i viss mån kunna vara kommunerna till hjälp. Vidare kunde kommunernas ekonomi stärkas mot följderna av rationalisering inom näringslivet därigenom, att kommunal fondbildning tillätes enligt sunda regler och under noggrann statlig kontroll. Man skulle även kunna tänka sig, att kommunerna erhöle rätt och plikt att bilda skatteutjämningsfonder. Ett näringsföretag, som av ett eller annat skäl vid en viss ekonomiskt svår tidpunkt nedlades eller flyttades till en annan kommun, hade, om en ordning av antydd art förefunnes, under de föregående åren fått bidra till skapande och vidmakthållande av de fondmedel, som kunde hindra ett eljest kanske oundvikligt mycket hårt skattetryck. Ute-

slutet vore icke heller att de nu gällande bestämmelserna angående bidrag till hårt skattetyngda kommuner av skatteutjämningsmedel kunde vidgas på sådant sätt, att Kungl. Maj:t erhöle ökad möjlighet att under en viss period stödja kommuner, som blivit utsatta för skadliga verkningar av rationaliseringsåtgärder inom näringslivet.

Utskottet. Den i föreliggande motion till behandling upptagna frågan om den inom industrien pågående rationaliseringsprocessens ogynnsamma biverkningar, nämligen en på sina håll starkt ökad arbetslöshet och i många fall ett undergrävande av vederbörande kommuners ekonomi, är givetvis av utomordentligt stor samhällelig betydelse och förtjänt att uppmärksammas av det allmänna. Emellertid torde det enligt utskottets mening icke vara möjligt att, på sätt motionärerna tänkt sig, till behandling upptaga frågan om restriktiva ingripanden från det allmännas sida på ifrågavarande område, utan att denna fråga infogas såsom ett led i en undersökning av betydligt vidare omfattning angående samhällets ställning överhuvud taget till näringslivet i syfte att göra detta avsevärt mera än för närvarande beroende av det allmännas bestämmanden. Man får nämligen icke förbise, att rationaliseringen utgör endast en detalj i produktionsprocessens alltjämt fortgående utveckling och att man genom ett ingripande på detta område av den art, motionärerna ifrågasatt, skulle införa helt nya principer i fråga om näringarnas frihet, vilkas konsekvenser ej torde kunna överblickas utan en allsidig utredning av den nyss antydda frågan i hela dess vidd. En sådan utredning går emellertid vida utöver motionens ram, varför utskottet, som ju är bundet inom denna ram, saknat möjlighet att ingå i prövning av frågan om en dylik allsidig utredning.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet därför hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 maj 1933.

På utskottets vägnar:

ELOF LINDBERG.

Närvarande: herrar *Lindberg* i Umeå, *Westerdahl*, *Landgren*, *Mattsson*, *Falk*, *Ossbahr*, *Frankenberg*, *Näslund*, *Jonsson* i Haverö och *Hansson* i Hönö.

Reservation

av herrar *Frankenberg, Landgren, Falk* och *Jonsson* i Haverö, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort vara av följande lydelse:

Den i föreliggande motion till behandling upptagna frågan om den inom industrien pågående rationaliseringsprocessens ogynnsamma biverkningar, nämligen en på sina håll starkt ökad arbetslöshet och i många fall ett undergrävande av vederbörande kommuners ekonomi, är givetvis av stor samhällelig betydelse och förtjänt att i hög grad uppmärksammas från det allmännas sida. Det är uppenbart, att om också de ekonomiska konjunkturerna framdeles skulle förbättras och därigenom arbetslösheten väsentligen minskas, så kommer likväl, på sätt motionärerna framhållit, den pågående rationaliseringsprocessen att giva upphov till ny arbetslöshet för vissa grupper. I kommuner, där man under en följd av år fullgjort sina kommunala förpliktelser och sina sociala välfärdsuppgifter med hänsyn till ett visst givet, ungefärligt skatteunderlag och åtagit sig stora, på framtiden löpande skulder, måste radikala rationaliseringsåtgärder verka ödeläggande på dessa kommuners ekonomi. Oavsett om dylika åtgärder dikterats av möjligheten till ökad profit eller förestavats av ett ekonomiskt nödläge för vederbörande näringsutövare, är det uppenbart, att samhället icke kan inför dylika företeelser iakttaga fullständig passivitet.

Redan nu påkallas det allmännas ingripande, när det gäller att bringa hjälp till betryckta näringar genom subventioner, lån och tillhandahållande av krediter åt i försvagade företag engagerade banker och enskilda.

Under nuvarande förhållanden kan ej näringslivets okontrollerade och o begränsade frihet omedelbart ersättas med en det allmännas kontroll av produktionen. Dock visar det nuvarande tidsläget, att planlösheten inom produktionsförhållandena måste uppfordra statsmakterna till positiva åtgärder för att tillförsäkra det allmänna större befogenheter i fråga om produktionsprocessen över huvud, liksom fallet redan är i fråga om varuutbytet. Då emellertid motionen endast åsyftar en undersökning av ett visst avsnitt inom produktionsprocessen, och då utskottet finner det nödigt, att en dylik prövning om en samhällelig kontroll ej begränsas till vissa detaljproblem, utan bör sikta till genomförande av ökad planmässighet inom produktionen över huvud, måste utskottet, som av formella skäl är förhindrat att utöver motionens ram framställa ett yrkande om en allsidig utredning, på dessa grunder föreslå,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.